

До спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26

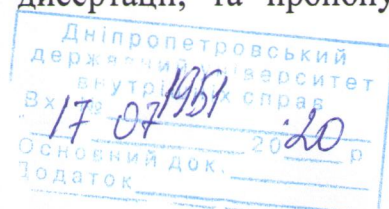
ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
заслуженого працівника освіти України Литвинова Олексія
Миколайовича – на дисертацію Коваленка Андрія Васильовича
«Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення
поліцейської діяльності в Україні», подану на здобуття наукового
ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право**

Вивчення поданих Коваленком Андрієм Васильовичем матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з його публікаціями дає підстави стверджувати, що ним був проведений ґрунтовний аналіз проблеми, що є актуальною в теоретичному та прикладному плані. Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що автор досяг поставлених цілей та виконав роботу на належному науковому та методологічному рівні.

Актуальність дослідження, проведеного А. В. Коваленком, зумовлена наявністю низки проблем різного характеру, пов'язаних із постійним схоластичним реформування законодавства, що регулює поліцейську діяльність, і, як наслідок, проблеми в тому числі її кримінологічного забезпечення.

Необхідно наголосити на тому, що сучасна кримінологічна політика в Україні спрямована на мінімізацію детермінант злочинності. Так само і кримінологи свої дослідження спрямовують не лише на наукове обґрунтування заходів протидії вже вчиненим злочинам, а на упередження, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню. Це, у свою чергу, вимагає нових підходів до оцінки роботи всієї кримінальної юстиції в цілому, на що звертає увагу А. В. Коваленко у своїй дисертації, та пропонує

розроблені ним критерії оцінки поліцейської діяльності, що можуть якісно вплинути на рівень довіри громадян до правоохоронних органів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Зміст об'єкту та предмету дослідження відображають підхід, обраний автором. Об'єктом дослідження дисертант визначає суспільні відносини у сфері протидії злочинності. В якості предмету дослідження виступають теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні.

Методологічна база дисертації відповідає вимогам, що висуваються до сучасних досліджень в сфері гуманітарних наук, та свідчить про вміння розробку методології та методичного інструментарію для вирішення поставлених завдань. Особливо слід відзначити те, що у роботі автор використовує відповідну наукову методологію, яка складається з певної групи методів: системно-структурний – для аналізу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як цілісної теоретико-прикладної проблеми в межах усієї роботи; історико-правового аналізу – у процесі розкриття генезису ключових етапів становлення та розвитку поліцейської діяльності, сучасного стану наукових досліджень з приводу її кримінологічного забезпечення; формально-логічний – під час дослідження поняття та змісту кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності; компаративістський – для виявлення особливостей доктринального розуміння специфіки кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в зарубіжних країнах, а також оцінки можливостей упровадження зарубіжного досвіду у вітчизняне законодавство та практику діяльності поліції; контент-аналізу – під час опрацювання матеріалів кримінальних проваджень за кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів; догматичний – при тлумаченні кримінально-правових та кримінологічних категорій, удосконаленні понятійно-категоріального апарату дослідження; логіко-нормативний – для

аналізу законодавчих та відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів з питань кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності; соціологічні (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) та системного аналізу – при розгляді проблем діяльності правоохоронних органів, зокрема підрозділів Національної поліції України, з'ясуванні критеріїв їх ефективності та ін.

Можна стверджувати, що автором реалізовано увесь обсяг поставлених в межах дисертаційного дослідження завдань. Це дозволило досягти мети дослідження, що полягала у теоретичному узагальненні та розв'язанні комплексної науково-прикладної проблеми формування теоретичної концепції кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

При написанні дисертаційної роботи автор опрацював значний масив наукових праць фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, соціології, педагогіки, кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права, адміністративного права та ін.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: аналітичні матеріали правоохоронних органів, що використовувались для підготовки програмних рішень Кабінету Міністрів України, програмні документи органів влади та місцевого самоврядування Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Львівської областей; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали, а також результати узагальнення проведених соціологічних досліджень за темою дисертації.

Робота базується на достатній для дослідження такого рівня методологічній базі, його теоретична частина органічно пов'язана з емпіричними даними. Використання автором більше 500 літературних джерел, ведення дискусії з тих чи інших проблемних питань дослідження визначили теоретичне значення даної наукової роботи. Що ж до практичного значення положень дисертації, то вони підтверджуються актами

впровадження результатів дисертаційного дослідження у правозастосовній діяльності (довідка про впровадження у практичну діяльність Національної поліції України: Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування від 18.05.2020 р.; Департаменту кримінального аналізу від 18.05.2020 № 537/33/01/1-2020); та в освітній діяльності (акт про впровадження результатів дослідження в освітній процес: Національної академії внутрішніх справ від 12.11.2019 р.; Київського факультету Національної академії Національної гвардії України від 14.02.2020 р.).

Вказане дає підстави вважати, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь обґрунтованості і достовірності.

Структура роботи, перелік та зміст розглянутих питань свідчать про *новизну наукових положень, висновків і рекомендацій*, що містяться у дисертаційному дослідженні.

Вона полягає, перш за усе, в тому, що за характером та змістом розроблених питань дисертаційне дослідження є першим в Україні комплексним дослідженням, де з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено поліцейську діяльність крізь призму її кримінологічного забезпечення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Зокрема, у роботі сформульовано авторське визначення поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як стратегічного функціонування належних суб'єктів із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів, на основі реальної інформації про стан злочинності, використанні кримінологічного прогнозування та планування.

На підставі ретельного феноменологічного аналізу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму

виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією.

Заслуговує на увагу спроба автора здійсненити цілісне вивчення такого засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, як кримінологічний моніторинг, широко розглянути його переваги та недоліки й запропонувати найбільш девий спосіб його впровадження в діяльність правоохоронних органів, повно дослідити понятій апарат цього явища й навести приклади успішного запровадження даного засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в інших державах.

Крім того, комплексно проаналізовано та порівняно практику щодо напрямків кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності зарубіжних країн з Україною. Зроблено висновок стосовно того, що в окремих державах наука кримінологія (кримінальна соціологія) перебуває на якісно іншому рівні, а серед всього різноманіття кримінологічних засобів, які застосовуються поліцією в ходів виконання її прямих обов'язків, найбільш важливими виступають: поглиблена взаємодія з громадськістю, застосування сучасних технологій та співпраця усіх відомств задля досягнення мети у вигляді успішної боротьби із злочинністю.

Окреслено параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства, держави й людства.

Характеристика дослідження. Дисертаційне дослідження має коректну логічну структуру і повною мірою розкриває зміст проблеми, що досліджується. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що вміщують чотирнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел та додатків. Послідовність дослідження є очевидною та виваженою.

Розділ 1 «Методологічні основи дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності» складається з трьох підрозділів.

Автор продемонстрував феноменологію дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як самостійної кримінологічної теорії, що дало можливість акцентувати увагу на тому, що стан злочинності в Україні характеризується несприятливою динамікою й відповідно до статистичних прогнозів кількість вчинюваних злочинів буде лише збільшуватися. Реальний стан загрози кримінального характеру оцінити в повному об'ємі важко. Звичайно, зовнішня агресія проти нашої держави призводить до поглиблення кризи в житті пересічних громадян, що, подекуди виливається у сплески злочинної активності.

Здійснено феноменологічний аналіз кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією.

Розділ 2 «Стратегія кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності» складається з чотирьох підрозділів.

В межах даних підрозділів автору вдалось розвинути та обґрунтувати наступні питання: 1) кримінологічний аспект питання поліцейської діяльності, як процесу покликаного забезпечувати правопорядок і безпеку громадян, набуває все більшої актуальності; 2) структура органів, що здійснюють реалізацію кримінологічної політики в Україні, є досить об'ємною, оскільки керуючись декількома нормативно-правовими актами (якими, власне, з визначається сутність національної кримінологічної політики) всі її складові виконують індивідуальні завдання та функції, покладені на них з метою організації системної реалізації кримінологічної політики; 3) доцільність виділення п'яти рівнів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: міжнародного, державного (або національного), регіонального, муніципального (або місцевого) та

особистісного (або індивідуального); 4) формулювання принципів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності крізь призму самої поліцейської діяльності та її ознак.

Розділ 3 «Напрями кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності» складається з чотирьох підрозділів.

В межах цього розділу автор довів доцільність розробки та запровадження наукових засад управління діяльністю поліції у сфері протидії злочинності. Визначив поняття наукового супроводження діяльності поліції. Охарактеризував наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу поліції. Встановив, що однією з першочергових проблем в контексті кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні є проблематика здійснення кримінологічного моніторингу поліцією. Наголосив, що для дієвого використання кримінологічного моніторингу необхідно залучати широке коло фахівців з різних галузей на кшталт соціологів, психологів, психіатрів, спеціалістів з кібернетики, фахівців-юристів, спеціалістів в галузі кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права тощо. Наукове забезпечення та наявність наукових засад кримінологічного моніторингу, дають змогу спеціалістам у відповідній галузі задіяти весь інструментарій вказаного інституту для забезпечення ефективної роботи правоохоронної та правозахисної функції як поліції України, так і інших органів охорони правопорядку.

Розділ 4 «Шляхи удосконалення поліцейської діяльності в контексті її кримінологічного забезпечення» складається з трьох підрозділів.

Ці підрозділи присвячені обґрунтуванню твердження про те, що удосконалення кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні на сьогоднішній день може здійснюватися через: підвищення якості кримінологічного моніторингу й загальний розвиток наукових засад та методології цього виду кримінологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів; запозичення міжнародного досвіду

кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (включення у вітчизняну правову доктрину програм та проєктів різних держав, що дають ефективний результат у боротьбі із злочинністю); використання сучасних технологій та інформаційно-аналітичних систем задля більш ефективної протидії злочинності (боротьба із злочинністю в реальних та віртуальних просторах); створення новітніх структур, які б спеціалізувалися саме на вдосконаленні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в 43 наукових працях, з яких – 1 монографія, 21 – опублікована у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 5 статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях за профілем дисертації, а також у 16 тезах доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня.

У цілому позитивна оцінка проведеного дослідження не виключає можливості та необхідності зазначити про окремі зауваження та дискусійні моменти, що наявні в роботі А. В. Коваленка. Зокрема:

1. Стан дослідження в науці розробки проблеми. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», іншими керівними документами МОН України окреслені основні питання, що повинні бути відображені у змісті дисертації. Зокрема, при виконання дослідження у розділі I дисертанту *бажано окреслити стан розробки проблеми* та методологію дослідження, а саме вказати основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою, висвітлити роботи попередників, окреслити ті питання, що залишились невирішеними і визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Натомість, здобувач розглядає феноменологію поліцейської діяльності (підрозділ 1.1.), статус поліції як

суб'єкта запобігання (підрозділ 1.2.), а також загалом характеризує кримінологічне забезпечення (підрозділ 1.3.).

Не заперечуючи проти обраного авторського підходу, вважаю доцільним в процесі захисту висвітлити саме стан розробки проблеми, акцентувавши увагу на роботах попередників та визначенні місця проведеного дослідження у розв'язанні проблеми (зокрема, показати власні здобутки).

2. Дисертант дуже широко застосував герметичний метод для з'ясування сутнісних ознак цілої низки понять. Зокрема, кримінологічного забезпечення, форм кримінологічного забезпечення, методів забезпечення поліцейської діяльності тощо. Саме на це ним звернено увагу на с. 25-26 дисертації, с. 6 автореферату, де серед основних результатів наукового дослідження є визначення, уточнення термінології. Однак, цей метод не вказаний дисертантом серед застосованих ним інструментів наукового дослідження (с. 4-5 автореферату дисертації).

Так само виникає питання і про методологічну прихильність здобувача, адже у дисертаційному дослідженні (с. 23-24 дис., с. 5 автореф.) він не вказує на застосування діалектичного метода пізнання, а лише акцентує нашу увагу на загальнонаукових і спеціальних методах аналізу кримінологічної дійсності. Дійсно, останнім часом у філософії та інших галузевих науках ретранслюється критика діалектичного матеріалізму. Між тим, як на сторінках цієї, так і інших дисертацій, їх автори аж ніяк не виказують свою прихильність до якоїсь іншої діалектики: матеріалістичної, ідеалістичної, юснатуралістичної, теологічної або комбінованої.

3. Послідовно відстоюючи власну позицію, здобувач від першої сторінки вступу до останніх рядків висновків чітко розвиває позицію щодо необхідності розробки системи знань (дисертант називає її теорією, натомість це концепція) про кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в Україні. Це правильний підхід, що заслуговує на схвалення та підтримку.

Внаслідок проведеного наукового пошуку, як видається, доцільно було б сформулювати засновки нормативно-правового забезпечення (супроводу) основних напрямків забезпечення поліцейської діяльності в якості окремого документу чи документів. Що характерно, таку позицію відстоює й дисертант: тим чи іншим способом принаймні тричі на сторінках рукопису (с. 180, 211, 317 дис.) він говорить про відсутність нормативно-правового акта, в якому було б надано комплексне визначення запобіжної діяльності, профілактики злочинів і правопорушень, протидії злочинності в діяльності поліції, проте не пропонує змісту такого документа. Перекоаний, що нам необхідно створити такий документ, в якому має бути закріплено систему політико-правових ідей, загальну орієнтацію діяльності щодо протидії злочинності, цілі та завдання, основні напрями, систему заходів цієї діяльності тощо.

З вищевказаним переплітається наступне: добре відомо, що головною цінністю результатів кримінологічних досліджень є розробка практичних рекомендацій з приводу організаційних та методичних аспектів діяльності з протидії тому чи іншому виду злочинності. Втім, конкретних пропозицій до чинного законодавства України, практики його застосування в дисертації немає (Закони України, КК, КПК, КВК, КУпАП, інструкції, настанови, положення тощо).

Враховуючи певний досвід здобувача, його сумлінне й прискіпливе ставлення до нормативно-правової бази правоохоронних органів, практики її реалізації, вважаю, що вказане зауваження не залишиться без опрацювання і в подальших розробках з'явиться документ в якому було б комплексне визначено системні напрями кримінологічного забезпечення таких напрямів діяльності поліції як протидія злочинності, запобігання злочинам, припинення злочинів тощо. Крім того, маю надію, що автором будуть напрацьовані пропозиції до чинного законодавства України й практика його застосування.

4. З урахуванням того, що дисертант, його науковий консультант, опоненти та більшість членів спеціалізованої вченої ради є не тільки науковцями, а й діючими чи колишніми співробітниками правоохоронних органів, серйозної уваги заслуговують питання, пов'язані з науково-методичним забезпеченням поліцейської діяльності як частиною кримінологічного забезпечення.

Як слушно відмічено автором, науковці постійно наголошують на важливості науково-методичного супроводу, піднімають ці питання як на регіональному, так і на найвищому рівні в державі, вказують, що таке забезпечення є необхідним і об'єктивно обумовленим сучасним завданням. Одночасно, здобувачем запропоновано власне бачення й напрямки такого супроводу, вказані суттєві недоліки у науково-методичному забезпеченні поліцейської діяльності в Україні. Зазначене дає привід до наступної дискусії: підрозділ 4.3 названо «Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження поліцейської діяльності» (с. 310 дис., с. 20 автореф.). А чи не вбачає автор доцільним поширити власні висновки, нароби і пропозиції на усі правоохоронні органи. Адже проблеми наукового забезпечення правоохоронної діяльності є актуальними і злободенними. Ця діяльність багатоаспектна та різнопланова. І обидві сторони, що беруть участь у цьому процесі (з одного боку, вчені-кримінологи, тобто виконавці, з іншого – правоохоронні органи, тобто замовники), повинні чітко усвідомлювати, що їх співпраця переслідує спільну мету – підвищення ефективності практичної діяльності з протидії злочинності шляхом глибокого наукового дослідження цього явища, розробку і впровадження нових більш досконалих форм і методів, тобто виробництво високоякісної наукової продукції та методичне наполегливе використання її досягнень на практиці. Можливо автор наводить органи поліції як приклад? Тоді варто було б вказати на місце інших правоохоронних органів в системі протидії злочинності, а також вказати, чи зазначені форми стосуються всіх

правоохоронних органів або які форми наукового забезпечення протидії злочинності притаманні тим чи іншим правоохоронним органам.

5. Як відомо, кримінологічний моніторинг – поки що один з найменш розроблених напрямів у кримінології. Це вкрай складна проблема, що потребує системного, комплексного підходу, розгляду тенденцій злочинності в контексті змін суспільства та її самої. Особливо це стосується взаємозв'язку моніторингу і прогнозування. Матеріали суцільних спостережень, статистичні матеріали та створені на їх основі припущення є основою прогнозу, адже як стверджував І. Бентам у сфері злочинності повинні спостерігатися стійкі статистичні закономірності. «Така статистика, – писав він, – могла б з'явитися найбільш досконалим методом постачання законодавцю даних, необхідних для його роботи». Моніторинг, прогнозування та планування – це основа для організації заходів протидії злочинності.

У практиці моніторингу соціальних процесів застосовуються понад 150 різних методів і методик, але чи достатньою є емпірична база, що застосовується науковцями для надання прогнозів? Бажано було б її оцінити не тільки, як таку, що доступна органам поліції, а й ту, що надана іншими правоохоронними органами. Як зазначалося, до емпіричної бази, вказаної дослідником (с. 25 дис., с. 5 автореф.), входять: аналітичні матеріали правоохоронних органів, що використовувались для підготовки програмних рішень Кабінету Міністрів України, програмні документи органів влади та місцевого самоврядування Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Львівської областей; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали, а також результати узагальнення проведених соціологічних досліджень за темою дисертації.

Враховуючи вимоги до складення прогнозу, можливо доцільно її розширити (за рахунок органів прокуратури, суду, адвокатури, ДПтСУ та анкетування вчених)? Крім того, доцільно проводити анкетування та опитування представників областей України, відмінних від окресленого

регіону, наприклад, Слобожанщини, Сіверщини, південних областей, Донбасу. Як вбачається, ця робота має цінність і в подальшому не тільки слугуватиме уточненню прогнозу, а й дозволить надати більш повні рекомендації судовим та правоохоронним органам у протидії злочинності.

6. Напрямами для подальшої роботи можна вбачати такі:

- при розгляді практичних проблем кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності здобувач не використав програми забезпечення публічної безпеки і порядку, профілактики правопорушень та протидії злочинності з різних областей України. Такі програми є надзвичайно корисними та своєчасними, а тому доцільно було б розширити цей досвід;

- в роботі здобувач розглядає досвід окремих західних країн та США з питань забезпечення поліцейської діяльності, а також наголошує на можливості впровадження позитивного досвіду іноземних країн в Україні (с. 215-235 дис.). Зрозуміло, що обсяг дисертації не дає можливості розглянути й оцінити позитивний досвід і прорахунки у поліцейській (або запобіжній) діяльності інших країн, тому автор обмежується, в основному досвідом США. Вважаю, що в подальшому можна очікувати й інших цікавих напрацювань з цього приводу.

Проте, зроблені зауваження стосуються дискусійних питань чи певної незавершеності або неповноти розгляду окремих проблем і є запорукою наукової дискусії під час захисту. Вони не впливають на науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані автором.

Автореферат відображає належним чином основні результати дисертаційного дослідження.

Загальний висновок:

Таким чином, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а

також за оформленням дисертація А. В. Коваленка «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні» відповідає вимогам, які встановлені п.п. 9, 10 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Коваленко Андрій Васильович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України**

Олексій ЛИТВИНОВ

